

KEÇE VE KEÇECİLİK *

HİKMET GÜRÇAY

İnsan çok defa çocukluk hatıralarının tesiri altında kalır ve onlara muhayyilesile süslüyerek bambaşka şekiller verir. Bunlar unutulmaz, değeri değişmez şeylerdir. Bu gün halâ çocukluğuma ait bazı hatıraları andıkça içimde ulaşılmaz bir haz duyar, kanatlanmış gibi bir âlem içinde bulurum kendimi. Küçükten minicik kafamla çocukluk hatıralarımın gizlendiği mezar taşları arasında dolaşır, her biri sanki Allahın huzurunda durmuş sessiz mezar taşlarını seyrederek, bunları biçimlerine, kavuklarına göre tasnif ederdim aklımca. Çarşıya giderek bazı dükkânlar önünde asılı kepeneklere bakar, bunlar üzerindeki şekillere bir manâ vermeye çalışırdım. Şimdi bunların taşıdığı şekil ve biçimleri daha iyi anlıyor, manalandırmaya çalışabiliyorum aklımca. Beni de böyle bir konu üzerinde çalışmaya ilk ve saf hatıralarım sürüklemiş olmalıdır sanırım. Hele bazı el sanatlarının gün geçtikçe kaybolmaları veya bunların yerini makineleşmiş sanayinin alması karşısında elden uçan bir kuşu yakalamak için atılan bir insanın son hamlesi ile bu işe sarıldım kendiliğimden. Hakikaten bu gün hayal halini almış bazı hatıraları veya anlatılanları masal gibi dinlemeye başlar oldum belkide. Bazan bir çobanın üzerindeki kepenek'i, merkep sırtın-

daki hamut'u ve bir keçeyi gördüğüm zaman üzerimdeki elbise ile mukayeseye kalkışırdım. İşte bu düşünce kumaşın ilk şekillerine inmeye zorladı beni. Bu satırlar böyle bir görüş ve düşüncünün bir neticeleri olarak bir araya toplanmıştır.

Eski el sanatlarından bazıları bu gün tamamen ortadan kalkmış olmakla beraber bazıları ya eski şekliyle veya teknik ve ilmi görüşlerden istifade ederek değişikliklerle devam etmektedir. Esasen insanların hayat ihtiyaçlarını sağlayacak faaliyetlerden doğan halk sanatları insan kabiliyeti ve yaşayış özellikleri ve iklim şartlarına uygun olarak bir gelişme göstermekte ¹ buna göre bazan değişik yerlerde değişik şekil ve motifler doğurmaktadır. Evlerde veya imalâthanelerde yapılan el sanatlarından bilhassa imalâthanelerde yapılanlarda göreceği hizmete göre günün zevki, müşterinin isteği gözönünde tutularak yapılır, fakat bu gibi hallerde sanatçı siparişçinin zevki ile sınırlanmış olur. Evlerde yapılanlarda ise sanatçı renk, şekil ve desen bakımından serbest olarak hareket eder ve burada halkın öz görüşü daha serbest tebellür etmiş olur ². İşte keçe ve keçecilik te böylesine bir halk sanatının bir kalıntısıdır. Bu gün memleketimizin bilhassa Konya, Afyon, Isparta, Uşak, Bursa, Balıkesir ve Çorum bölgelerinde halâ yaşayan sanatın uzun bir mazisi ve hatıraları vardır. Esasen her bölgede

* Bu konunun hazırlanmasında beni teşvik eden Sayın Dr. Hamit Koşay'a ve bu çalışmalar sırasında yardımlarını gördüğüm kültür Müsteşarı Yardımcısı Sayın Mehmet Önder'e, Afyon Müzesi Müdürü Hasan T. Uçankuş'a, Kastamonu Müzesi Müdürü Ahmet Gökoğlu'na, Tire Müzesi Memuru Faik Tokluoğlu'na ve her zaman kıymetli fikirlerinden istifade ettiğim Sayın Mahmut Akok'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

¹ Kenan Özbek-El Sanatları I Anadolu çorapları 1935 Sh. 3.

² Kenan Özbek-El Sanatları I Anadolu çorapları 1935 Sh. 4.

oranın iklim şartlarına ve ürünlerine uygun olarak el sanatları doğmakta ve gelişmektedir.

Hayvancılıkla meşgul olan yerlerde yünlü, pamuğun yetiştiği bölgelerde pamuklu sanayiın diğerlerine nazaran daha fazla yer aldığı ve geliştiği görülmektedir³.

Tarihî seyrine göre tepilip dövülerek yapılan keçe ve keçeciliğin dokuma sanayiinden önce geliştiği düşünülebilir. Yünün yanında pamuğun da dövülerek kumaş haline geldiği Cava'da görülmektedir⁴. Gerçi dokuma tezgâhları bulunmadan evvel dokuma yerine çeşitli bitkilerin lifleri örülerek kumaş meydana getiriliyordu⁵. Her ne kadar Anadoluya dokuma sanayiinin 1071 Malazgirt galiple riyle geldiği söylenmekte ise de⁶ Anadolu'da daha önce bu bölgeye has medeniyetler kurmuş olan kavimlerin tasvirlerinden ve mezarlardaki kalıntılarında dokuma sanayisini tanıdıkları bilinmektedir⁷. Dokuma sanayii böyle olunca dövme tekniği ile yapılan keçeciliğin de Selçuklarla Anadolu'ya gelmediği düşünülebilir⁸. Fakat Boğazköy (Hatuşas) yanındaki Yazılıkayada görülen kabartmaların başındaki sivri külâhlar ile mühürlerde ve diğer tasvirlerde görülen külâhlar görünüşleri ve şekilleri itibarıyla keçeden yapılmış olduğunu göstermektedir. Mezopotamya'da Hamurabi devrine ait bir bulle üzerindeki tasvir Amurru ve diğerlerinin isimlendirdikleri gibi adadaki kenarı yukarı dönük, belkide kuzu yününden yapılmış yumuşak bir şapka giymektedir⁹. Belge serpuşun

³ Kenan Özbel-El Sanatları Eski Türk Kumaşları Sh. 14.

⁴ Kenan Özbel-El Sanatları Eski Türk Kumaşları Sh. 11.

⁵ Kenan Özbel-El Sanatları Eski Türk Kumaşları Sh. 13.

⁶ Kenan Özbel-El Sanatları Anadolu Kilimleri Sh. 14.

⁷ James Mellaart I - Illustrated London News kasım - 1959.

⁸ Mehmet Önder-Konyada keçecilik-Türk folklor araştırmaları (T. F. A.)

⁹ M. Smith-American Journal of Arkeology-Helmuth Th. Bossert-Altanatolien Berlin 1942 Sh. 123

keçeden yapıldığını göstermektedir. Şu muhakkakki her sanatın bir yayılış sahası vardır, fakat bilhassa el sanatları biribirinden habersiz olarak doğmakta ve ayrı bölgelerde ayrı ayrı gelişmektedir. Nitekim Ortaasyada Türklerde keçeden kesilmiş ecdat tasvirlerinin bulunuşu¹⁰ bunun Asya içlerinde de doğup geliştiğini göstermektedir. 1922-1924 yıllarında Moğolistan'da Nain-Ula dağlarında yapılan kazılarda keçelerin bulunuşu ve Altay'da Balık gölü çevresinde Pazırık'taki Arkeolojik kazıda keçe üzerine tasvir edilen ge yiği parçalayan aslan tasvirleri ve diğer sahneler bunun bir delilidir¹¹. Ayrıca yenisey nehrinin yukarı kısmında Uygurlardan sonra bir müddet Moğolistanda yaşayan Karakırgızların da döşeme yaygıları keçe cinsindedir. Divan-ı Lügat-ül Türk'te keçe kelimesi karşılığı kidhiz kelimesinin kullanılmış olması ve Radlof'ta Taraçi ve Çagatayca karşılığı kiz kelimesi geçmesi bunun bir delilidir¹².

Selçuklularda keçecilik çok gelişmiş ve merkezi Konya olarak şöhret yapmıştır. Nitekim Konya'daki Selçuklular devri hamamlarında keçelik adı verilen, keçelerin pişirildiği özel bir bölümün görülmesi bunun açık bir delilidir. Bu gün dahi Konya'da keçecilik ayrı bir el sanatı olarak tanınmaktadır¹³.

Osmanlılar devrinde daha da gelişen ve küçük esnaf, el emekçileri geçimini sağlamak üzere, beden gücünü adamışların bir araya gelmeleriyle bir lonca teşkilâtı kurmuşlardır. Eskiden lonca teşkilâtının geleneksel kuralları ve disiplini içinde keçecinin geçim ve hüner durumlarının daha sağlam bir temele dayandığı görülmektedir. Loncaların disiplinli çalışmaları ile

Ab. 35, Ab. 37 Sh. 125. Ab. 541, 543 Sh. 126 Ab. 545, 546 Sh. 859 Ab. 705.

¹⁰ Eberhard-Rondo Keçeden kesilmiş ecdat tasvirleri 53, 62.

¹¹ Abdülkadir İnan - Türk Tarih Kurumu 1937 Kongresi Sh. 142-151.

¹² Divan-ı lügatül Türk.

I. Cilt 366-5, 366-5, 508-22, 307-13.

II. Cilt 96-16, 304-14, 290-11.

III. Cilt 262-19, 329-1.

¹³ Mehmet Önder-Aynı eser.

karşılıklı saygı, güven ve dayanışma içinde keçecilik el sanatları arasında kendi müstesna yerini almıştır.

Keçenin yapılışı :

Daha ziyade hayvan yetiştiren bozkır bölgelerinde gelişen keçecilik ve keçe, suyu zor alışı, buna rağmen zor kuruyuşu, aynı zamanda harareti geçirmeyen özelliği dolayısıyla çok rağbet görmüş ve uzun zaman hayatiyetini devam ettirmiştir. Bu gün dahi pek çok yerlerde kullanılmaktadır.

Anadolu dışında Ortaasya'da Horesan ve Türkistan bölgelerinde keçe kepenegin Türkler üzerinde sergi olarak kullanıldığını görmek kabildir.

Keçe umumiyetle koyunların ikinci kırkım ayı olan Ağustos'da yapılan kırkımda elde edilen yünlerden yapılır. Bunun yanında zaruret olduğu takdirde Nisan ayında yapılan kırkımdan elde edilen yapağ ismi verilen yünden de yapılır. Ayrıca yukarıda işaret ettiğimiz gibi Cava'da pamuğun da dövülerek bir nevi keçe imal edildiği bilinmektedir. Bunlardan başka tavşan ve deve tüyü, filik¹⁴ veya oğlak tüyü karıştırılarak daha yumuşak ve değerli keçeler de yapılmaktadır.

Keçenin ham maddesi olan yün evvelâ elden geçirilir ve içindeki pıtırak ve diğer yabancı maddeler temizlenir, pis yerleri makasla kesilir ve el ile veya makina ile ditilerek mümkün olduğu kadar tel tel ayrılır, kabartılır. Bu iş şimdi pek çok yerlerde makina ile yapılmaktadır. Yün ayrıca hallaç tarafından atılır. Bu durumda yün atılmış ve keçe yapılmak üzere kalıp yapılmaya hazır duruma getirilmiştir. Birbirine ipe bağlı kamışlardan yapılan kalıp veya kalıpleş yere serilir ve makina ile veya elle atılan yün keçenin iç tarafına, elle atılan yün de daha ziyade yüz tarafına gelecek şekilde, yapılacak keçe cinsine ve ebadına göre tartılarak serilir ve çubukla düzeltilerek her tarafının aynı kalınlıkta olmasına dikkat edilir. Hafifce ıslatıldıktan sonra pamuklu bir kumaşa sıkıca sarı-

lır, buna ıslama denir, halatla sıkıştırılır, üç, dört kişi ile 65 baş tepilir (Bir baş dükânın veya keçenin yapıldığı yer yani 20-25 metrelik bir mesafedir). Bunu saymak için çok defa tesbih tutulur. Sonra keçe açılır, eğri veya bozulan yerleri varsa düzeltilir, 30-35 baş tekrar tepilir sonra açılır, kuru bir beze sarılır, iyice bozuk yerleri düzeltilir¹⁵.

Keçe tepilirken aralarda ayak ahenginin sağlanması ve keçe tepen gençlerin yorulmamaları ve şevkle çalışmalarını için genizden bir tempo ile (hıh hıh hıh) çekilir üçüncü (hıh) diğerlerinden kuvvetli olup birlikte şiddetle ayağın tepilişinin işaretidir. Ayrıca ahengi sağlayacak kendilerine has bir türkü ve maniler söylenir¹⁶.

(TÜRKÜLER)

Oğlum keçe teper misin
Tepemem aman..
Yaşı da pek küçük civanım
Öpemem aman..
Oğlum keçe döver misin
Döverim aman..
Güzel görsen nidersin
Severim aman..

(TÜRKÜ)

Cövüzün etekleri
Sallanda gel sen beri
Aramız uzak düştü
Mektübü kesme bari
Keçeyide nasıl deperler
Şöylede böyle deperler
Gözelide nasıl severler
Çirkini nasıl döğerler
Şöylede böyle döğerler
Çubuk geldi gazele
Cıvarayı tezele
Çirkini evde bırak
Şimdide rağbet gözele
Keçeyide nasıl deperler
Şöylede böyle deperler
Gözelide nasıl severler
Çirkini nasıl döğerler
Şöylede böyle döğerler

¹⁴ Tayyar Ataman-Afyon'da keçecilik-Ülkü (Millî kültür Dergisi) Sayı 85, 1945; Ahmet Gökoğlu-Kastamonu el sanatları (basılmamıştır) - 1963 Sh. 54.

¹⁵ Sadi Yaver Ataman-Memleket havalaları I. esnaf türküleri 1945.

¹⁶ Tayyar Ataman-Aynı eser.

İnce bel ipek guşak
 Gel seniğnen gavuşak
 Aramız derya deniz
 Mektübüneng gonuşak
 Keçeyide nasıl deperler
 Şöylede böyle deperler
 Gözelide nasıl severler
 Çirkini nasıl döğerler
 Şöylede böyle döğerler
 Gaya dibi örümcek
 Aklim çıktı görüncek
 Nolur biyol girincek
 Toprak gömer ölüncek
 Keçeyide nasıl deperler
 Şöylede böyle deperler
 Gözelide nasıl severler
 Çirkini nasıl döğerler
 Şöylede böyle döğerler

(MANİ)

Keçeci gözelinein kametine
 Akıl sır ermez çok kerâmetine
 Beş vakit coşup derviş niyetine
 Depindükçe toz kaldırır havâyâ

Hazır duruma getirilen keçe kapaklanarak şekil verilir. Kapaklanan keçe tekrar kalıba konur, yine tepilir sonra çıkarılıp hamama pişirmeye götürülür.

Pişirme işi evvelce hamamlarda yapılır ve hamamlarda keçelik ismi verilen yerler vardır. Hamamlarda pişirme işi nevine göre ya hamamın soğukluğunda veya keçelik ismi verilen yerde yapılır. Keçeyi pişirecek olanlar soyunup ayaklarına bir don giyerler, sarılı keçeler ortaya getirilir ve üzerine sıcak su dökülerek ovmaya başlanır. Ovma kolun bilekten dirseğe kadar olan kısmı ile yapılır. Bu ovma ile keçenin tüyleri birbirine iyice karışır sonra kazıklama başlar, bunun için de keçe çok sıkı ve ince bir dürgü ile sarılır ve kıştırma denilen tesviye işine geçilir, ince yerler kalınlaştırılarak her tarafı aynı kalınlığa getirilir. Sonra dizleme faaliyeti ile keçe sıkıştırılır ve sertleştirilir. Bilâhare dizleme sırasında meydana gelen kırışıklıkları düzeltmek için tığlama yapılır ve keçe gayet sık bir şekilde sarılarak suyunun süzülmesi için kaldırılıp dikilir, buna dürüm denir.

Keçeler gece böylece dürüm halinde kalır. Ertesi gün dürüm açılır ve kesilecek yerleri kesilerek satışa çıkarılır¹⁷.

Bu gün keçecilikte kullanılan ham maddelerin pahalılaşması, işçiliğin artması gibi faktörler keçenin pahalıya malolmasına sebep olmaktadır, üstelik keçeden mamul eşyanın dayanıklı olması ve uzun müddet kullanılması imalât istihlâk süratini azaltmaktadır. Bunların yanında keçenin pek bol kullanıldığı süvari birlikleri yerine orduda motorize kuvvetlerinin kullanılması, hanlarda kepeneğine bürünüp yatan köylülerin daha ziyade handan, otellere göç etmesi, piyasada keçeden imal edilen eşya yerine yeni kullanılan diğer malzemelerin kullanılması piyasada keçe, istihlâkini azaltmakta ve dolayısıyla imalâtı da düşürmektedir.

Bu gün teknikte yayın yerini tutan yün tarama makinası ve depme makinalarının kullanılmasına rağmen bildirilen sebepler yüzünden keçe imalâtı pek gerilemiş, bazı şehirlerde ve pek mahdut kişilerin elinde kalmış ve keçe çeşitleri de azalmıştır.

Keçeci Esnafı :

Osmanlılar zamanında bir lonca teşkilâtına bağlanan keçecilik daha önce de belirttiğimiz gibi belli başlı bir sanat halini almıştır. Diğer meslekdaşları arasında keçe külâh giyerek ayrılan keçecilerin lonca teşkilâtında kendine mahsus örf ve adetleri vardır¹⁸. Mesleğe girecek olan bir şahıs daha çocuk yaşında iken babası veya ailenin bir büyüğü tarafından elinden tutularak keçeciler çarşısına götürülür ve gözünün tuttuğu veya evvelce mutabık kalınan ustanın yanına getirilir, ustanın eli öptürülüp şeyirtliğe (Şakirtliğe) verilir¹⁹.

Keçecilik mesleğine giren çocuk, 6-7 yıl bu işte çalışır ve bu zaman zarfında basit olmakla beraber usullerini, kaideleri beller, basit işleri yapar, şeyirtlik devresi içinde sırasıyla yün ditme, yün atma, ayak-

¹⁷ M. Önder-Aynı eser.

¹⁸ Dr. M. Kemal Övergir-Afyonda Keçecilik-T. F. A. 1966 Sayı: 287.

¹⁹ Tayyar Ataman-Aynı eser.

la yün depme, kalıba yün yapma ve nihayet hamamda keçe pişirme işleri öğrenilir.

Bu işte olgunlaşan ve başarı gösterenler ustasının iznini alarak kalfa olur, kalfalık için bir merasim yapılır, esnafın yiğit başısı yanında yaşlı esnaf azaları toplanıp bir yeterlik imtihanından geçirilir. İmtihanda heyet huzurunda diğerlerine nazaran daha ince olan ve daha fazla itina isteyen üç adet kibriz keçesi yaptırılır. Muvaffak olan şeyirt kalfalık hakkı kazanır ve kalfa defterine kaydedilir.

Kalfa olanlar ileride sermayesi olduğu takdirde ayrı bir dükkân açmaya hak kazanırlar veya aynı usta yanında çalışmaya devam ederler. Bir kalfanın dükkân açması için de yeni bir merasim yapılır. Şehrin münasip bir yerinde ziyafetler tertiplenir, şehrin ve esnafın ileri gelenleri, yaşlıları, medrese hocaları bu merasime katılırlar. Bu merasimde kurbanlar kesilir, yemekler yenir ve ilâhiler okunur. Merasim sonunda yiğitbaşının izni ve duası ile kalfa peştemal kuşanır ve merasim sona erer. Bu merasimden sonra kalfa artık yeni bir dükkân açar ve keçeci esnafının bir üyesi olur.

Keçecilikte de usul, adâb ve ananelere son derece riayet edilirdi, keçeci hiç bir zaman hile yapmaz ve müşterisini aldatmazdı. Böyle bir hâli görülen keçecinin dükkânı belirli bir müddet kapatılır ve kötü yapılan mal kesilerek imha edilirdi.

Her mesleğin olduğu gibi bu mesleğin de piri olduğuna inanılır ve keçe tepmenin piri Ebu Seyit Rukbâni veya Ebu Sait Rabbani yün atmanın piri de Hallacı Mansur olarak kabul edilir.

Keçenin mucidi Abdülmuttalip veya Veysel Garani olarak kabul edilir. Rivayete göre Abdülmuttalip keçeyi kalıba dökmüş fakat pişirememiş, develere dertirmiş gene olmamış, yani yünler birbirine birleşmemiş. Bu durumdan üzülen pir ağlamış ve göz yaşları kalıbın içine dökülmüş. Tekrar kalıbı yuvarlamaya devam etmiş. Kalıbı açınca göz yaşlarının değdiği yerlerin birbirine kaynaştığını görmüş ve pişirme için su ihtiyacını anlamış ve keçeyi pişirmeye muvaffak olmuş. Bilhassa Ço-

rum taraflarında Ramazan ve Kurban Bayramlarının arefe günü ikindi namazından sonra en yaşlı keçecinin dükkânında dua edilir. Çorumda kalfalık bu dualar sonu 1001 gününü başarıyla dolduranlara merasimle verilir. Lonca teşkilâtı içinde karşılıklı saygı, güven, dayanışma keçecinin yazılmamış hukukunu teşkil eder, yazılı hukuktan daha etkili sonuçlar sağlar.

Bu gün keçecilik meşakkatli buna mukabil kazanç sağlayan bir meslek olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Keçecilerin çoğu ticaret odasına kayıtlı bile değildir. Keçecilik sosyal anlamda dağınık, desteksiz, hattâ kimsesiz, eski geleneklerinden yoksun bir meslek halini almıştır. Evvelce köklü bir sanat olan keçecilik yeni sergi çeşitlerinin bol ve ucuz oluşu, meşin ve suni deri, imperteks'in çıkışı, ucuzluğu ve kullanılışındaki pratiklik ve lâstik çizme gibi yeni giyim malzemelerinin mevcut oluşu sanatın her gün biraz daha gerilemesine sebep olmaktadır. Bu gün bu sanatın eski günlerini yadederek ve ata sözlerimiz arasına kadar giren keçecilikten yavaş yavaş dilimizdeki atasözlerimizden başka bir hatıra kalmayacaktır.

Çünkü artık ihtiyacı karşılayacak keçeler de teknik aletlerle yapılmakta, eski el sanatı böylece diğer sanatlarda olduğu gibi yerini tekniğe bırakmaktadır.

Belli başlı atasözlerimizden bir kaç örneği buraya alıyoruz :

1. Abacı, kebeci sen neci.
2. Abada bir, kebede bir giylene
Güzelde bir çirkinde bir sevene.
3. Kepenek altında er yatar.
4. Keçeyi sudan kurtarır.
5. Teptum keçe, sivriltim külâh oldu²⁰.
6. Keçeyi teperler, güzeli öperler.
7. Keçeyi yağ eritmez su eritir.
8. Gözü budak deliği, kulağı keçe parçası.
9. Her keçeye pala sallanmaz.
10. Keçeye pala sallar.
11. Demirden silâh olur
Keçeden külâh olur.

²⁰ Ömer Asım Aksoy-Atasözleri ve Deyimler Ank. Üniversitesi Basımevi 1965 Sh. 271.

12. Keçeyi sudan kurtarmak marifet.
13. Herkes keçeyi sudan kurtaramaz.
14. Kel başı keçe külâh örter.
15. Keçe kapılı evde oturanın kulağı sağırdır.
16. Testiye kurşun atar, keçeye pala sallarız.
17. Her keçe tepen külâh yapamaz.
18. Yiğidin kılıcı keçe ile bilenir.
19. Keçeyi tepene sor,
Güzeli öpene sor.
20. Keçe deliği pala deliği²¹

Keçe Mamülleri :

1 - Keçe çizme bu daha ziyade askeriye için imal edilir. Koncu ve tabanı keçe olup diz üzerine kadar uzanır çok karlı ve buzlu arazide kullanılır. Ortaasya'da uyuk Başkurtlar arasında ufa denilir.

2 - Kepenek :

Daha ziyade çobanların giydikleri omuza alınan bazan başlığı da olan kolsuz pelerin şeklinde bir giyim eşyası. Kepenekler büyüklüğüne göre numara numaradır. En büyüğü 10 numara, ortancası 8 numaradır. 8 numara keçe 4-5,5 kilo yünden yapılır.

3 - Alakeçe :

Esnaf arasında nakışlı veya benli keçe de denir. Daha ziyade yörük çadırlarında sergi olarak kullanılır iki tanesi bir araya gelince bir misafir çadırını kaplar. Aşağı yukarı bir santim kalınlığında, 100-130 santim eninde ve 200-250 santim boyundadır. Çok ömürlü ve sıhate pek uygundur. Ortaasya'da yere döşenen bu nevi yaygılar halâ yaşamakta ve bunlara küz denilmekte ve Divan-ı lügatil türk'de keçe karşılığı kırgız kelimesi geçmektedir.

Anadoluda Konya'da daha çok halı gibi kullanılan oda yer döşemesi olanlar, burada ise seccade cinsi yapılmaktadır.

4 - Süt Keçesi :

Daha ziyade yaylalarda gezen, göçebe hayat yaşayan halk tarafından süt tavasının üzerine örtülen bir keçedir. Bir parmak kalınlığındadır. Sütün soğumaması için ve sütün içine toz toprak gibi ya-

bancı maddeler girmesini önler. Bu özelliği ile keçe bir termos vazifesini görür. İçine soğuk olarak konulan bir sıvıyı soğuk, sıcak olarak konulan sıvıyı sıcak olarak muhafaza eder.

5 - Sargı Keçesi :

Bilhassa yörüklerde küçük çocuğu sarmak için bir nevi kundak vazifesini görür. Bohça gibi dört köşe bir yaygıdır. Çocuk sarılırken kırmızı boyalı tarafı üst tarafa getirilir. Çocuğu sıcak ve soğuğa karşı korur.

6 - Yük Keçesi :

Bu da yine yörüklerde eşya üzerine örtülen bir yaygı vazifesini görür. Yağmurdan ve kardan korur, altına su geçirmez. Hayatları daima açık havada geçen yörükler bu nevi keçeleri pek çok kullanırlar. Vaktiyle Afyon'dan Avrupa'ya gönderilen afyonlar bu nevi keçelere sarılarak gönderilirdi²². Bir nevi harar olarak kullanılırdı. Gelin çeyizleri de aynı şekilde bu keçe örtülere sarılırdı.

7 - At Keçesi :

At eyerinin veya eşek semerinin altına, hayvanın sırtına konulan keçedir. At keçesi daha ziyade kırmızı renkli ve kırpmalı keçeden yapılır. Hem hayvanın sırtını acıtmaz, hem de teri alır. Keçeci ölçüsüne göre üç karış uzunluğu ve iki buçuk karış genişliği vardır. Üç kilo yünden yapılır. Aynı maksatla kullanılan katır keçesi 2,5, tay keçesi 1,5, eşek keçesi de 1 kilo yünden yapılır.

8 - Semer Keçesi :

At keçeleri tipindedir. Ve Ölçüleride böyledir. Siyah keçeler belleme ve semer doldurmada, beyaz keçeler ise daha ziyade eğer ve semerlerde kullanılır.

9 - Havut (deve semeri) :

Develer için kullanılan bir nevi keçedir. Semer altına kullanılır, ebadı diğerlerinden daha büyüktür.

10 - Kalabak :

İstiklâl harbinde askerlerin başlarına giydikleri keçeden mamül bir nevi serpuş, bu gün Urallarda ve Başkurtlarda erkekler

²¹ Osman Sümer-Türk Atasözleri isimli henüz basılmamış eseri.

²² Tayyar Ataman-Aynı eser.

buna benzer fakat kenarlı istepe ismi verilen bir nevi keçe serpuş kullanılmaktadır.

11 - Kıbrıs Keçesi :

Buna ince keçe'de denir. Kışın ayakkabıların tabanına konur.

12 - Namazlık :

Küçük boydadır, üzerine mihrap şekli yapılır ve bazı motifler konulur.

13 - Keçe Külâh :

Loncalar devrinde keçeci esnafının başlarına giydikleri sivri keçe külâh. Mevlevilerde sikke adını verdikleri bu nevi külâhlar giyilmektedir. Yalnız mevlevilerinki silindir biçimindedir.

Bunlardan başka keçe vaktiyle kılıç, ve ok talimlerinde kullanılır. Cami kapılarında keçe saraçlanarak cam, kapı perdesi olarakta kullanılmıştır. Osmanlılarda serhat bezleri, ağır piyadeler Hacıbektaş koluna dahil olanlar keçe başlık giyerlerdi.

14 - Arakiye :

Beyaz yün veya sarı deve tüyünden tiftikten hususi kalıplarda imal edilerek çok defa evde giyilen bir nevi keçe külâhtır. Üst kısmı dar ve yassı olanlara elifi arakiye ismi verilir. Arakiye ekseriya gece giyildiği için şeb külâh ismini de alır. Arakiye içine ayrıca bir takkede giyilir, bu ter emmeye ve arakiyenin kirlenmemesini temin eder. Arakiyeler Bursa ve Konya'da özel arakiye atölyelerinde imal edilir.

Keçeler umumiyetle düz renk olmakla beraber keçeciler bunlar üzerine kendi işaretlerini koymakta veya keçenin yapıldığı yılı yazmaktadırlar. Ayrıca keçeler üzerinde eşek geçti, sığır sidiği, deve zinciri, selvi, göl, koç boynuzu, badem, gül, kafes, kertik ler gibi şekiller konulur. Bunlar beyaz keçe üzerine renkli keçelerle bu işaretlerin yapılmasından meydana gelir. Cumhuriyetin ilânından sonra bilhassa kepenekler üzerinde ay ve ayyıldız motifi çokca kullanılmaktadır. Renk olarak en ziyade kırmızı, lâcivert, yeşil, mavi, mor, kahverengi gibi renkler evvelce lâk boyala-

larla yapılırken bu gün halı ipliğinde kullanılan kimyevi boyalar kullanılmaktadır.

Keçe imâlinde kullanılan âletler :

Yay : Ağaçtan yapılan ve kiriş ismi verilen hayvan bağırsağından imâl edilen ipi bulunan yün atmak için kullanılır. Yün atılırken yaya büyücek ağaçtan yapılmış bir tokmakla vurulur. Ayrıca yay üzerinde yayı genişletmek için kalb şeklinde bir yay aynası ve yayın kirişini tutan köstek ismi verilen bir kısmı vardır. Ayrıca kirişin kopmaması için deriden sağrılık ve yayın kirişine ses veren lâma-Nâme vardır. Bu yün veya pamuğu atanlara hallaç ismi verilir.

Kalıb : Keçeye şekil vermek için kullanılır. Değişik ölçülerde sazın özünden yapılmış keçi kılı kazıl ile dokunmuş dayanıklı bir nevi hasırdır.

Kalıpleş veya Kalıpgeç : Bağlanan kalıbın üzerine sarılan bir örtüdür. Kalıplara yün kalıpleş ile sarılır veya depme makinasına konulur.

Çubuk : 40-50 cm. boyunda uzun kollu yabaya benzer bir alettir ve tarafı yelpaze şeklinde bir daldan ibarettir. Yünün kalıbı üzerine yayılmasında kullanılır.

Makas : Yün yayla atılırken yaya sarılanlar ve keçenin kesilmesinde kullanılır.

Sepki : Atılan yünün kalıp üzerine serildikten sonra sıkıştırmak için kullanılır. Uzunca bir çubuktur.

Hasır sırıği : 2 metre boyunda, 8 cm çapında ağaçtan yapılmış düz bir sırıktır. Keçe bunun üzerine sarılır.

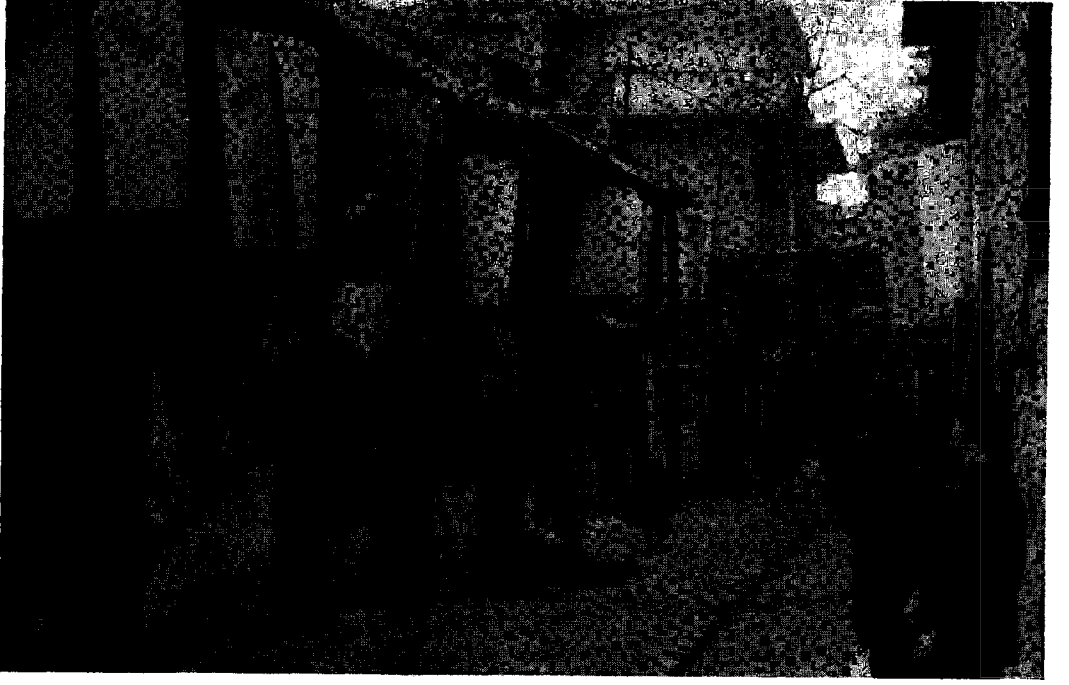
Hasır şalı : 2 metre eninde, 1,5 metre boyunda olan bir şaldır. Keçenin üzerine sarılan bezin üzerine dolanmaktadır.

Halat : Keçeyi ve hasır kalıbı sıkıştırmak için kullanılır.

Su kabı : Keçeye su vermek için kullanılır ve keçeye su dökülür.

Süpürge : Keçeye suyu serpmek işinde kullanılır.

Uzun ağaç : Hasıra serilen yünleri toplamakta kullanılır.

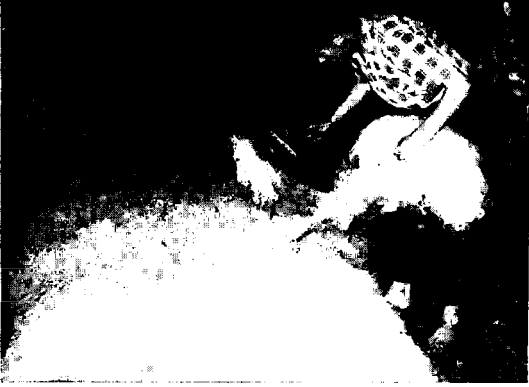
Res. 1 — Afyon - Keçeciler sokağı.

Res. 2 — Tire - Keçeci dükkânı.

Res. 3 — Tire - Yay ile yün atılışı.

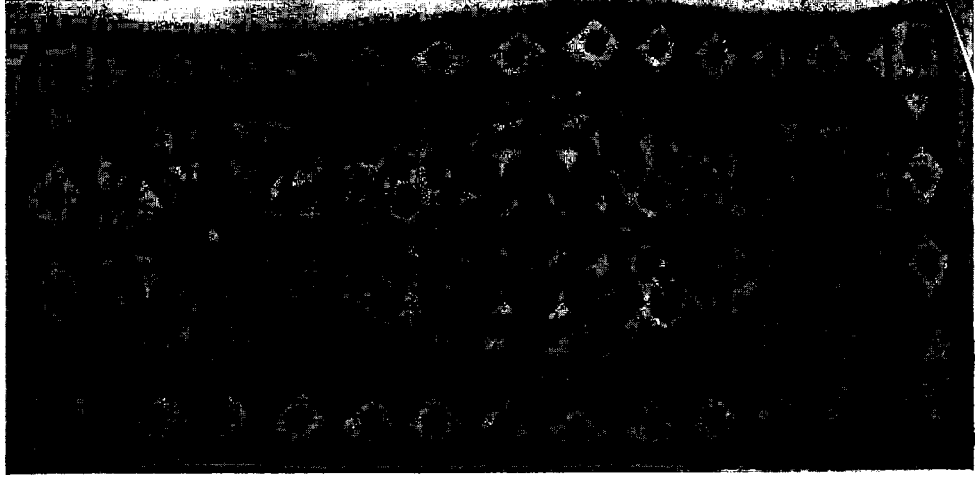
Res. 4 — Tire-Kaliba yün döşenişi.

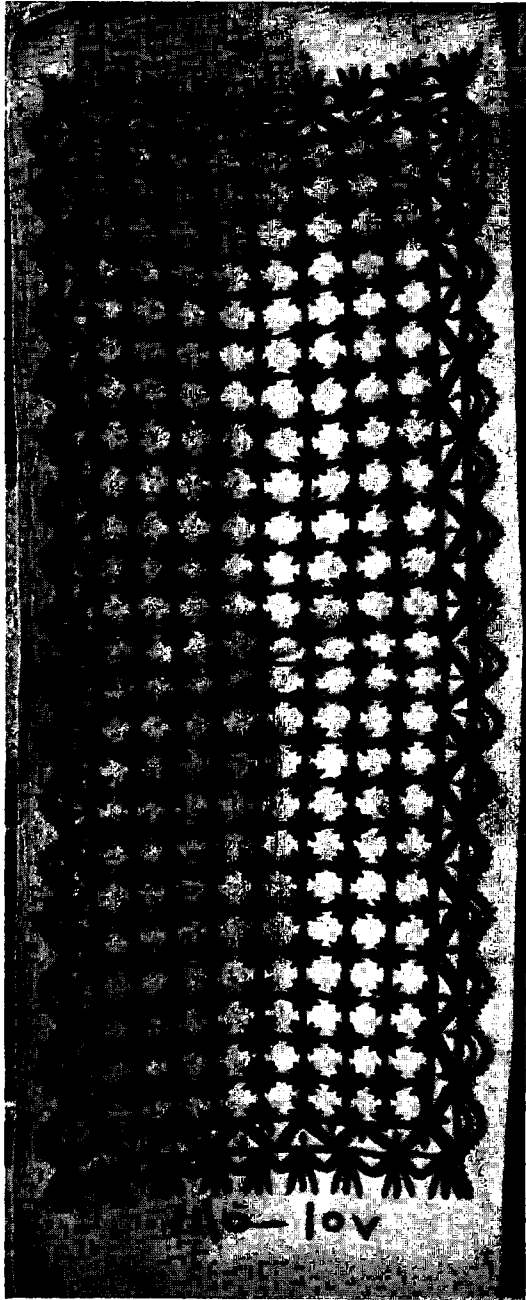
Res. 5 — Tire-Keçe hazırlanışı.

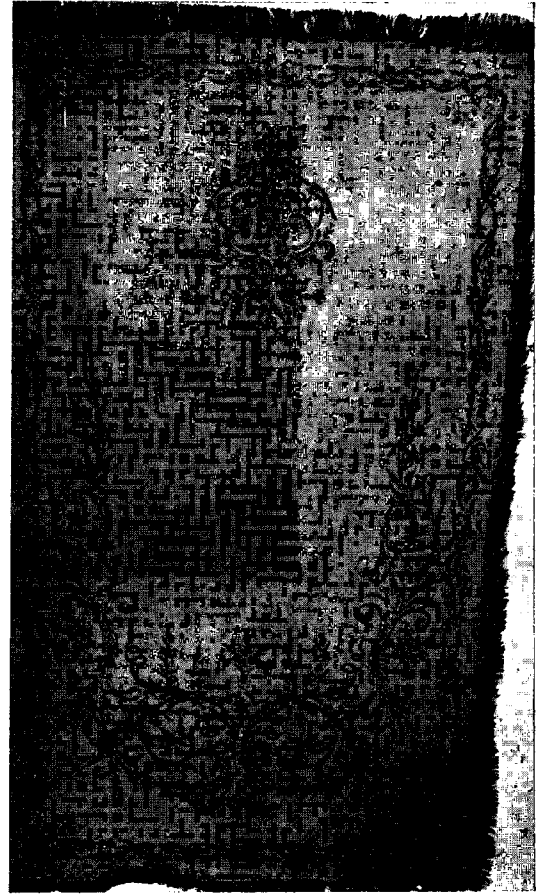
Res. 6 — Tire-Keçe tepilişi.

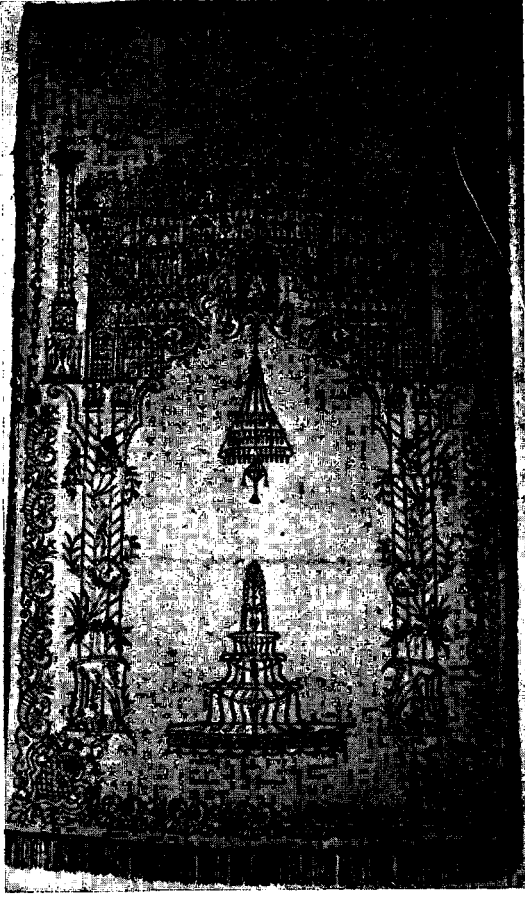
Res. 7 — Tire - Bir sergi keçesi.

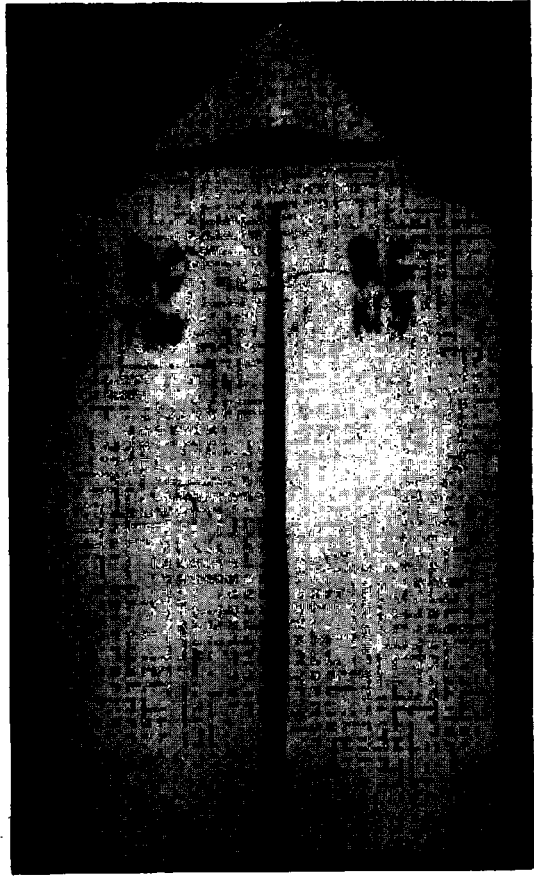
Res. 8 — Konya - Bir sergi keçesi (Konya müzesinden)

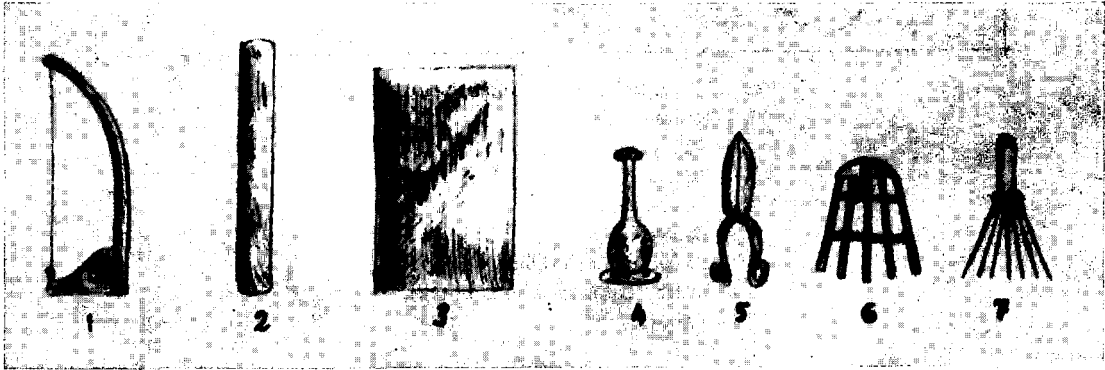
Res. 9 — Bursa - Keçe üzerine sırma işlemeli Bursa keçe seccadesi (Konya müzesinden).

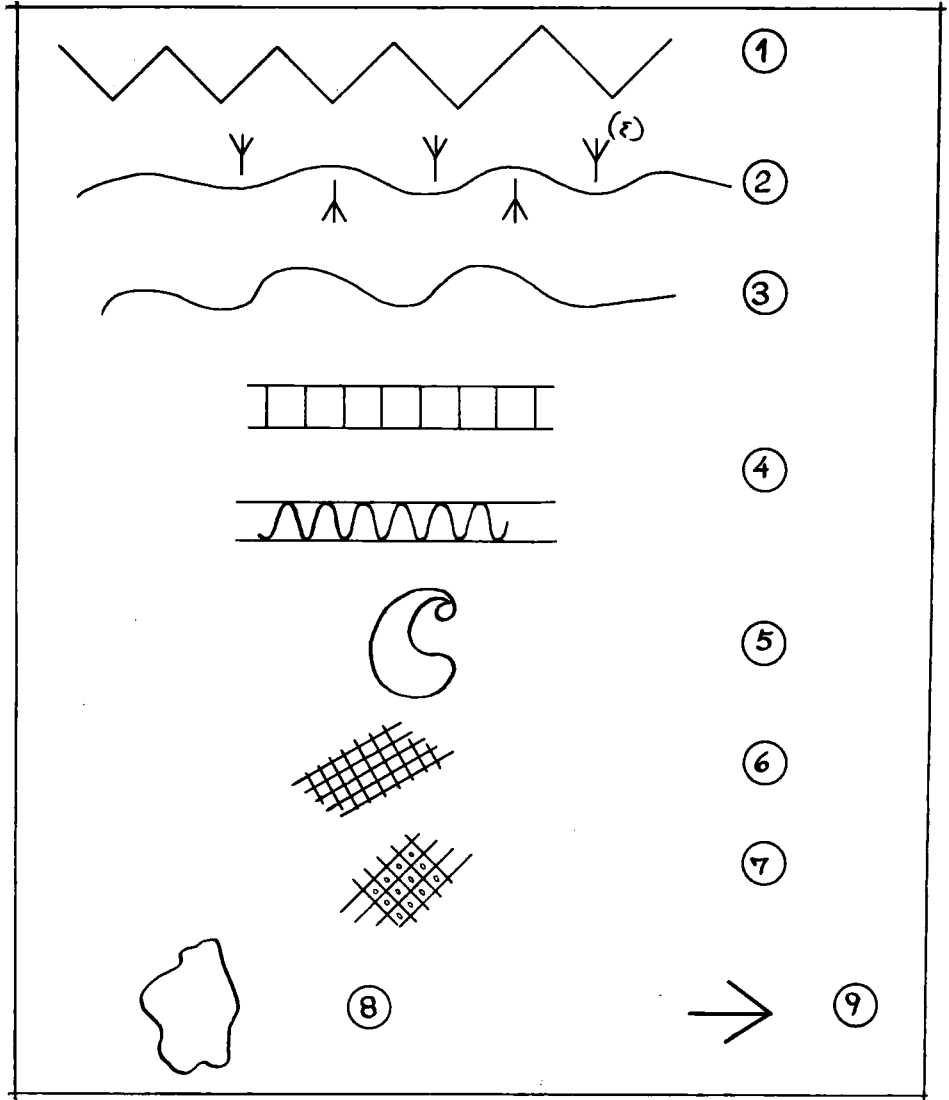
Res. 10 — Bursa - Cami resimli sumalı Bursa keçe seccadesi (Konya müzesi).

Res. 11 — Tire - Tire'den bir kepek.

Res. 12 — Keçecinin kullandığı malzemeler.

Res. 13 — Keçelerde kullanılan bazı motifler:

- 1 — Sahra yolu
- 2 — Aşk yolu
- 3 — Sığır sidiği
- 4 — Deve zinciri
- 5 — Badem
- 6 — Kafes (Baklava dilimi, börek).
- 6 — Kafes (Baklava dilimi, börek).
- 7 — Tavan
- 8 — Göl
- 9 — Keklik izi (Kaz ayağı)